

Tweedeling op de arbeidsmarkt houdt aan tot 2006

Citation for published version (APA):

Cörvers, F., Marey, P. S., Diephuis, B. J., & Golsteyn, B. H. H. (2002). Tweedeling op de arbeidsmarkt houdt aan tot 2006. *Arbeidsmarktjournaal*, (5), 19-22.

Document status and date:

Published: 01/01/2002

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Tweedeling op de arbeidsmarkt houdt aan tot 2006

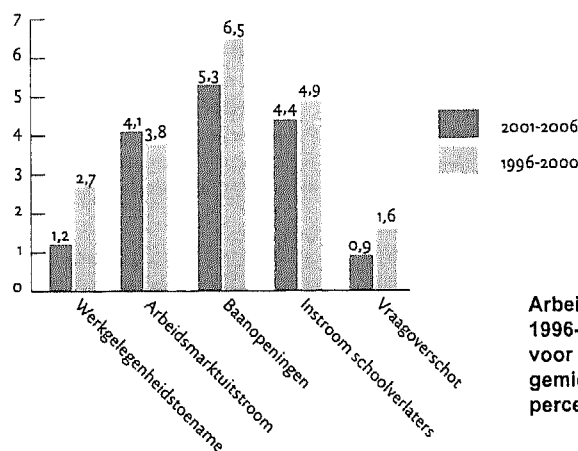
Door dr. F. Cörvers, drs. B.J. Diephuis, drs. B. Golsteyn en drs. Ph. Marey⁵

Voor de periode 2001-2006 verwacht het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt een aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt voor de meeste schoolverlaters en afgestudeerden van het mbo, hbo en wo. Toch heeft nog bijna 40% van de schoolverlaters en afgestudeerden in de komende periode een matig of slecht perspectief op de arbeidsmarkt, onder wie veel jongeren met een vmbo-, havo- of vwo-diploma. Werklozen en potentiële herintreders hebben een veel ongunstigere opleidingsachtergrond dan de jongeren die op de arbeidsmarkt instromen. Toch is er voor sommige opleidingscategorieën nog een aanzienlijke arbeidsreserve van werklozen en potentiële herintreders beschikbaar.

Voor de periode 2001-2006 wordt op basis van prognoses van het Centraal Plan Bureau een gemiddelde werkgelegenheidsgroei verwacht van 1,2% per jaar (in personen), hetgeen beduidend lager is dan de 2,7% in de afgelopen periode 1996-2000 (zie grafiek). De verwachte uitstroom van werkenden over de prognoseperiode als percentage van de werkgelegenheid in het basisjaar

(2000) zal ten opzichte van de afgelopen periode slechts licht toenemen, van 3,8 naar 4,1%. Hieruit blijkt dat het vertrek van werkenden van de arbeidsmarkt op ongeveer hetzelfde niveau blijft. De sterke daling van de werkgelegenheidstoename zorgt ervoor dat per saldo het aantal baanopeningen als percentage van de werkgelegenheid aanzienlijk zal dalen, van 6,5% gemiddeld per jaar in de afgelopen periode naar 5,3% in de prognoseperiode. De dienstensectoren handel en reparatie, horeca en zakelijke dienstverlening, en kwartaire diensten (waaronder de gezondheidszorg) nemen het grootste

deel van de werkgelegenheidsgroei voor hun rekening. Ondanks de teruglopende conjunctuur wordt ook een bovengemiddelde groei van de sector bouw en onroerend goed verwacht. De hoge groeicijfers van de tweede helft van de jaren negentig in deze sectoren worden vaak meer dan gehalveerd. De werkgelegenheid zal naar verwachting dalen in de sectoren landbouw en visserij, metaal en elektrotechniek, overige industrie en bank- en verzekeringswezen. In deze laatste sector zal de grote werkgelegenheidsgroei gedurende de afgelopen jaren dus omslaan in krimp. Voor de sector energie wordt

Arbeidsmarktontwikkeling 1996-2000 en de prognoses voor de periode 2001-2006, gemiddelde jaarlijkse percentages

⁵ De auteurs zijn verbonden aan het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Universiteit Maastricht. De bijdrage is gebaseerd op het rapport De Arbeidsmarkt en beroep tot 2006, ROA-R-2001/8.

daarentegen een licht herstel van de werkgelegenheid verwacht.

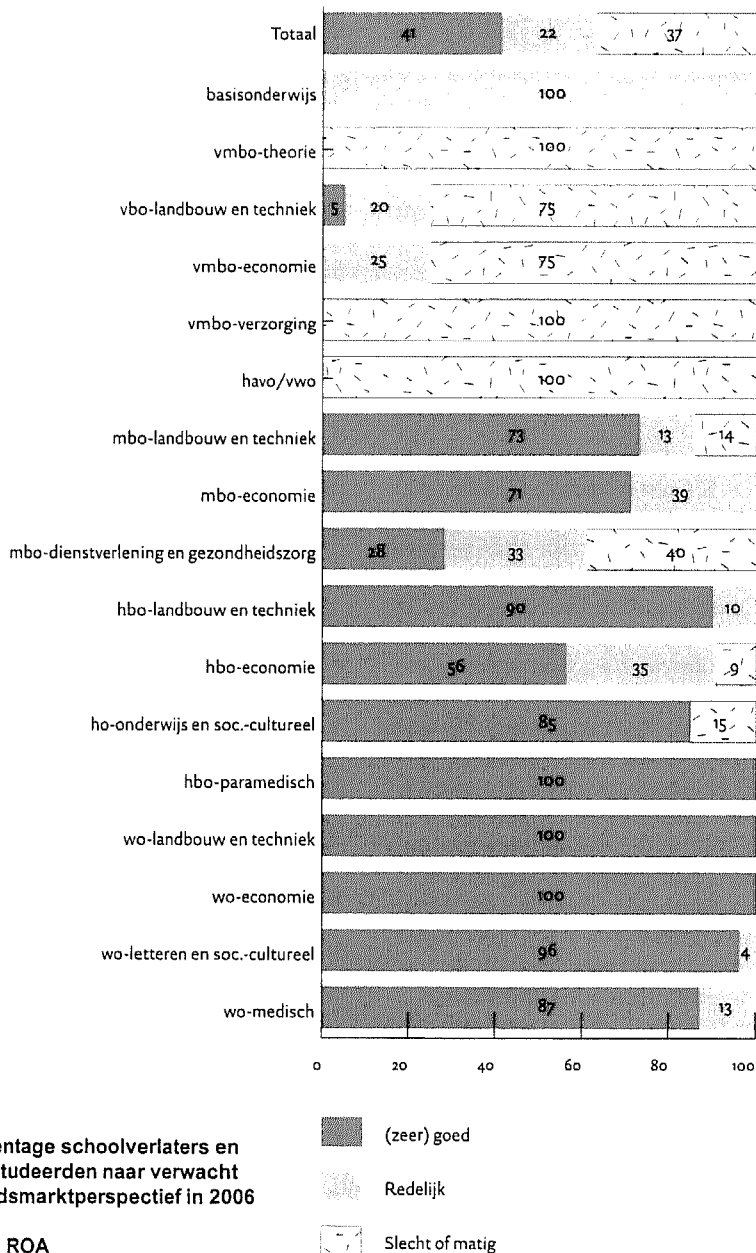
'Ontgroening' van de beroepsbevolking

De daling van de vraag naar arbeid op macro-niveau gaat vergezeld van een afname van het aanbod van schoolverlaters en afgestudeerden als percentage van de werkgelegenheid (zie eerste figuur). De gemiddelde jaarlijkse instroom van deze nieuwkomers op de arbeidsmarkt daalt vanwege de 'ontgroening' van de beroepsbevolking van 4,9% in de afgelopen periode tot 4,4% voor de prognoseperiode. Aangezien de daling van het aantal baanopeningen groter is dan de daling van de arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters, verdwijnt de spanning op de arbeidsmarkt niet, maar lijkt deze in de periode 2001-2006 wel iets af te nemen ten opzichte van de periode 1996-2000. Dit blijkt in de figuur op de vorige pagina uit de afname van het gemiddelde jaarlijkse vraagoverschot. Deze afnemende spanning op macro-niveau zegt echter nog weinig over de vraag- en aanbodverhoudingen op het niveau van specifieke opleidingen en beroepen.

Toekomstperspectieven naar opleiding

Perspectieven op de arbeidsmarkt worden berekend op grond van de uitbreidingsvraag, de vervangingsvraag en de instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. De uitbreidingsvraag geeft de ontwikkeling weer van de werkgelegenheid in een bepaalde beroepsgroep of voor een bepaald opleidingstype. Daarnaast is er sprake van vervangingsvraag door - al dan niet vervroegde - pensionering, arbeidsongeschiktheid, tijdelijke terugtreding van de arbeidsmarkt, beroepsmobiliteit en dergelijke. We spreken overigens alleen van vervangingsvraag voor zover het vertrek van een werknemer ook daadwerkelijk leidt tot vraag naar een nieuwkomer. Bij een toename van de werkgelegenheid vormen de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag tezamen het aantal baanopeningen voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Tegenover deze totale vraag naar nieuwkomers staat het verwachte aanbod van nieuwkomers, dat bestaat uit de toekomstige arbeidsmarktinstroom

van schoolverlaters, de verwachte doorstroom naar een ander opleidingstype vanwege het afronden van post-initiële vervolgoopleidingen en het nog boven de markt zwevende aanbod van kortdurig werklozen aan het begin van deze periode.

De figuur op deze pagina geeft het percentage schoolverlaters weer binnen een bepaalde opleidingscategorie waarvoor het perspectief op de arbeidsmarkt goed tot zeer goed is. Zo kunnen alle afgestudeerden die een opleiding binnen wo-economie hebben afgerond ten minste rekenen op een goed perspectief, terwijl dit voor bijna niemand met een vmbo-diploma geldt. Uit de figuur blijkt dat 41% van het totaal aantal schoolverlaters een (zeer) goed perspectief heeft, maar dat het percentage schoolverlaters met een slecht of matig perspectief met 37% bijna even groot is.

Tweedeling

In de figuur op de vorige pagina komt de tweedeling op de arbeidsmarkt duidelijk naar voren: er zijn vrijwel alleen goede tot zeer goede perspectieven voor mbo'ers, hbo'ers en wo'ers. Voor de periode van 2001 tot 2006 betekent dit dat 125.000 van de ongeveer 340.000 schoolverlaters die jaarlijks instromen op de arbeidsmarkt⁶⁾, een ongunstig arbeidsmarktperspectief hebben. Het zijn voornamelijk schoolverlaters van het vmbo en havo/vwo die met de gevolgen hiervan, zoals werkloosheid, slechtere arbeidsvoorwaarden en werk onder het opleidingsniveau, worden geconfronteerd. Toch zijn de toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters van sommige opleidingstypen op vmbo-niveau gunstig, zoals bijvoorbeeld voor vmbo-beveiliging.

Ook blijkt uit de figuur op de vorige pagina dat de perspectieven voor schoolverlaters van het mbo met name goed zijn voor de richtingen mbo-landbouw en techniek en mbo-economie. Voor schoolverlaters binnen deze twee opleidingsrichtingen zijn de perspectieven alleen slecht of matig als zij een opleiding in mbo-milieu en groene ruimte, mbo-grafische techniek, mbo-brood en banket, en mbo-levensmiddelentechniek/vleesverwerking hebben gevolgd. Het aantal schoolverlaters met een ongunstig arbeidsmarktperspectief binnen de richting mbo-dienstverlening en gezondheidszorg is aanzienlijk (40%), vooral vanwege het relatief grote aantal schoolverlaters van de daartoe behorende opleidingen mbo-sociaal-cultureel en mbo-uitertelijke verzorging, waarvoor een matig perspectief geldt. Daarentegen heeft bijvoorbeeld mbo-verpleging een zeer goed arbeidsmarktperspectief vanwege de lage arbeidsmarktinstroom en de hoge vervangingsvraag. Schoolverlaters van het hbo of wo kunnen zoals opgemerkt in het algemeen goede tot zeer goede arbeidsmarktperspectieven verwachten. Voor schoolverlaters van het hoger onderwijs zijn er alleen voor enkele opleidingstypen van het hbo slechte of matige vooruitzichten. Binnen de opleidingscategorie hbo-economie is het slechte arbeidsmarktperspectief voor de opleiding hbo-toerisme en recreatie te wijten aan

een erg lage vervangingsvraag en een erg hoge arbeidsmarktinstroom vanuit het niet-reguliere onderwijs. Verder zijn de arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters van de opleidingen hbo-communicatie en journalistiek en hbo-personeel en arbeid, beide binnen de opleidingscategorie hbo-sociaal-cultureel, matig.

Knelpunten in de personeelsvoorziening

Het spiegelbeeld van de arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters zijn de toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers. Ook hier komt de eerder genoemde tweedeling van de arbeidsmarkt duidelijk naar voren: er zijn vrijwel alleen grote tot zeer grote knelpunten in de personeelsvoorziening voor mbo'ers, hbo'ers en wo'ers. Deze knelpunten hebben betrekking op 40% van de schoolverlaters, terwijl voor maar liefst de helft van de schoolverlaters geen knelpunten op de arbeidsmarkt bestaan.

De pedagogische beroepen en de medische en paramedische beroepen geven de grootste toekomstige knelpunten te zien. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de hoge vervangingsvraag en de lage arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters met een geschikte opleidingsachtergrond voor deze beroepen. In de agrarische beroepen, de transportberoepen en de verzorgende en dienstverlenende beroepen zijn daarentegen vrijwel geen knelpunten te verwachten.

Onbenut arbeidspotentieel

De omvang van het onbenut arbeidspotentieel van werklozen en niet-participerenden is tussen 1994 en 1999 gedaald van 3,3 miljoen naar 2,8 miljoen mensen. Bovendien is ook de samenstelling van dit potentieel ten ongunste veranderd: het aandeel van degenen die daadwerkelijk beschikbaar zijn voor werk, is tussen 1994 en 1999 gedaald van 25 naar 17%. Dit hangt waarschijnlijk voor een belangrijk deel samen met de verbeterde conjunctuur sinds 1994, waardoor degenen die het meest bereid waren om betaald werk te verrichten, daar ook voor een belang-

rijk deel reeds in zijn geslaagd.

Terwijl de werkloze beroepsbevolking in 1994 ruim 8% uitmaakte van de beroepsbevolking, was dat in 2000 nog slechts 4%. Echter, niet alleen het reservoir van werklozen deint mee op de golven van de conjunctuur. Hetzelfde geldt voor degenen die bij laagconjunctuur en hoge werkloosheid niet naar werk zoeken en derhalve niet als werkloos te boek staan, maar wel beschikbaar zijn voor betaald werk. Er is voldoende reden om hen daadwerkelijk als een 'stille reserve' te bestempelen, die ten tijde van hoogconjunctuur gedeeltelijk kan worden ingezet en die in de krappe arbeidsmarkt van afgelopen jaren ook is aangesproken. De 'stille reserve' zal bij een eventuele overgang naar een ruimere arbeidsmarkt mogelijk weer toenemen, waardoor het feitelijke arbeidsaanbod wordt verkleind. De toe- en afname van de 'stille reserve' als gevolg van de conjunctuurencyclus weerspiegelt het aanpassingsvermogen van de arbeidsmarkt.

Niet-participerenden

Ongeveer 60% van de werklozen is vrouw, zodat sprake is van een oververtegenwoordiging van deze sekse. Onder de kortdurig werklozen zijn met name de jongere werklozen oververtegenwoordigd. Bij een tegenvallende conjunctuur lopen zij het risico langer werkloos te blijven, waardoor hun kans op werk verder afneemt. Onder de niet-participerenden die beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt, maar niet actief op zoek zijn naar betaald werk bevinden zich veel vrouwen van middelbare leeftijd. Meer dan de helft van de beschikbare niet-participerenden is lager opgeleid. De relatief grote groep van beschikbare niet-participerenden in de leeftijdsklasse van 50 tot en met 64 jaar heeft - door factoren als leeftijd, langdurige inactiviteit, een lage opleiding en geringe inspanning voor het zoeken naar een baan - slechts een kleine kans op betaald werk. In de grote groep niet-participerenden die niet willen werken, zijn vrouwen, lager opgeleiden en personen uit de oudere leeftijdsklasse sterk oververtegenwoordigd.

Hoewel het gemiddelde opleidingsniveau van het onbenut arbeidspotentieel tussen 1994 en 1999 is gestegen, is de achterstand ten opzichte van de wer-

⁶⁾ Dit is inclusief de schoolverlaters en afgestudeerden van het post-initieel onderwijs.

kenden even groot gebleven. In 1999 ligt het percentage dat minimaal een middelbare opleiding heeft afgesloten (45%), beduidend lager dan in de werkende beroepsbevolking (72%). Dit bevestigt nog eens dat non-participatie vooral een zaak is van de lager opgeleiden.

Het onbenutte arbeidspotentieel als percentage van de potentiële beroepsbevolking is kleiner op de hogere opleidingsniveaus. Een verklaring hiervoor is dat de grotere investeringen in hun onderwijs en de grotere 'opportunity cost' van het niet-werken voor hoger opgeleiden extra 'prikkel' zijn om te werken. Daarnaast laten opleidingsrichtingen met relatief veel mannen, zoals landbouw en techniek, een groter percentage werkenden dan gemiddeld zien. Het omgekeerde is het geval voor richtingen met relatief veel vrouwen, zoals verzorging of dienstverlening en gezondheidszorg.

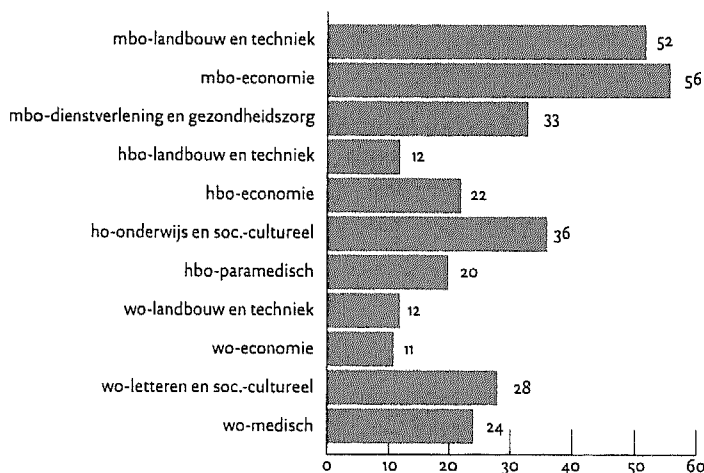
Inzetbaarheid van onbenut arbeidspotentieel

Slechts een derde deel van de werklozen en iets meer dan een vijfde deel

van de niet-participerenden heeft een opleidingsachtergrond waar werkgevers behoefte aan hebben. In totaal gaat het hier naar schatting om ongeveer 125.000 personen. Daarnaast zijn er ruim 300.000 werklozen en beschikbare niet-participerenden die eerst moeten worden om- of bijschoold om voldoende productief te kunnen zijn. Niet-participerenden met een lagere opleiding hebben in het algemeen een beperkte bereidheid om als nog op de arbeidsmarkt te gaan participeren. Aangezien de arbeidsmarkt op hen en op werklozen met lagere opleidingen slechts een geringe aanzuigende werking heeft, is er voor deze personen weinig stimulans om aan het werk te gaan.

De figuur op deze bladzijde toont de beschikbare arbeidsreserve als percentage van het vraagoverschot voor de verschillende opleidingscategorieën. In deze figuur zijn alleen de opleidingscategorieën van de vorige figuur weergegeven waarvoor (zeer) grote knelpunten op de arbeidsmarkt bestaan. Voor de andere opleidingscategorieën bestaat er immers al voldoende aanbod van schoolverlaters en kortdurig werk-

lozen. Het gaat in de figuur om gemiddelde percentages van het vraagoverschot waarvoor werklozen en beschikbare niet-participerenden met een passende opleiding kunnen worden ingezet. De beschikbare arbeidsreserve blijkt vooral voor de opleidingscategorieën op mbo-niveau de knelpunten te kunnen verlichten. De beschikbare arbeidsreserve met een hbo- of wo-achtergrond is relatief klein. Zo blijkt de reserve met een opleiding binnen wo-economie slechts 11% van het vraagoverschot te kunnen opvangen. Ook de reserve met een opleiding in hbo-landbouw en techniek, wo-landbouw en techniek en wo-economie kan over het algemeen slechts een kleine bijdrage leveren aan het verlichten van de knelpunten in de personeelsvoorziening. Daarentegen kan voor mbo-landbouw en techniek en mbo-economie meer dan de helft van het vraagoverschot worden vermindert door de volledige inzet van de beschikbare arbeidsreserve. ■

De beschikbare arbeidsreserve als percentage van het vraagoverschot in de periode 2001-2006

Bron: ROA